

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова

ГРИЦЬКОВ ЄВГЕНІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336.4:658

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ НА БУДІВЕЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті міського господарства імені О.М. Бекетова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: **доктор економічних наук, професор
Мамонов Костянтин Анатолійович,**
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова,
професор кафедри геоінформаційних систем,
оцінки землі та нерухомого майна.

Офіційні опоненти: **доктор економічних наук, професор
Кендюхов Олександр Володимирович,**
Державний економіко-технологічний
університет транспорту (м. Київ),
професор кафедри економіки та підприємництва;

**кандидат економічних наук, доцент
Ягельська Катерина Юріївна,**
ДВНЗ «Донецький національний технічний
університет» (м. Красноармійськ),
доцент кафедри міжнародної економіки і
бізнес-адміністрування.

Захист відбудеться **«18» червня 2016 р. о 10-00 годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 у Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова за адресою: 61002, Україна, м. Харків, вул. Революції, 12, зал засідань Вченої ради (конференц-зал №1).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за адресою: 61002, Україна, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий 18 «травня» 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Кадничанський М.В.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Будівельний комплекс - один із важливих секторів національної економіки, що забезпечує функціонування інших галузей, створює умови для розширеного виробництва, реалізації інноваційних проектів, залучення інвестиційних ресурсів. Проте, на сучасному етапі економічних перетворень, функціонування підприємств будівельної галузі характеризується нестабільними тенденціями, зниженням основних фінансово-економічних показників, поглибленням соціальних проблем, гальмуванням розвитку виробничо-господарського потенціалу. За даними Державної служби статистики України, індекс будівельної продукції у 2015 р. склав всього 87,7% порівняно з минулим роком, кількість будівель та інженерних споруд незавершеного виробництва зростає і визначається на рівні 16380 одиниць (станом на 1 січня 2015 р.).

У таких умовах для забезпечення ефективності й результативності діяльності будівельних підприємств (БП) набуває актуальності застосування підходів, спрямованих на зростання інтелектуального капіталу, як важливого компонента розвитку суб'єктів господарювання. У розвинених країнах питома вага інтелектуального капіталу досягає 85% вартості бізнесу; домінуючим є його пропорції порівняно із фізичним і природним капіталом, частка якого складає 64%, що забезпечує формування 50% національного багатства.

Питанням визначення інтелектуального капіталу (ІК), його оцінки на підприємствах присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних вчених: С. Алберта, Г. Беккера, К. Бредлі, В. Голубкіна, Д. Даффа, С. Дятлова, Л. Едвінссона, Н. Івлієвої, В. Іноземцева, О. Кендюхова, М. Мелоуна, Т. Момот, С. Пайка, Й. Руусу, Т. Сакайя, П. Самуельсона, Г. Сент-Онджа, Т. Стюарта, Дж. Тиса, Л. Фернстрьома, А. Чухна, Т. Шульца та ін.

Проблеми управління інтелектуальним капіталом вирішують у своїх роботах: Е. Брукінг, Л. Кораблина, К. Мамонов, Г. Назарова, І. Просвирина, Г. Ступнікер, І. Ткач, О. Чала та ін.

Організаційно-економічні засади та інструменти щодо формування й використання інтелектуального капіталу на підприємствах представлені у наукових розробках Т. Безрукової, П. Бубенка, О. Васильєва, О. Димченко, Н. Кондратенко, Р. Косінського, С. Мочерного, І. Писаревського, В. Пономаренка, С. Савіна, К. Ягельської та ін.

У наукових працях вчених визначаються концептуальні положення щодо сутності, оцінки та управління ІК, характеризується інструментарій його формування та використання на підприємствах. Проте, залишаються невирішеними питання удосконалення організаційно-економічного

забезпечення управління інтелектуальним капіталом (ОЕЗУІК) на будівельних підприємствах, враховуючи сучасні неоднозначні умови господарювання.

Значення й актуальність вирішення вказаних питань для вітчизняних БП обумовили вибір теми та визначили мету дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до основних напрямів науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова в межах державних бюджетних тематик: “Теоретичні основи геоінформаційного моделювання міського середовища та оцінки нерухомості – здобувачем визначені напрями розробки логіко-структурної моделі управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах” (2014 р. - державний реєстраційний номер 0113U007440); Національної металургійної академії України: “Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності” - автором охарактеризовано інструментарій щодо формування та використання ІК на БП (2014 р. – державний реєстраційний номер 0107U001146), здобувачем запропоновано економетричне моделювання впливу вартості інтелектуального капіталу (ВІК) будівельних підприємств на результати їх діяльності (2015 р. – державний реєстраційний номер 0107U001146).

Метою дослідження є розробка теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах.

Для досягнення мети поставлені і вирішені наступні завдання:

- сформульовано теоретичні підходи до визначення та управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств;
- визначено структурні компоненти ІК для розробки багаторівневої системи оцінки вартості інтелектуального капіталу БП;
- удосконалено комбінований підхід до оцінки ІК будівельних підприємств;
- запропоновано визначення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств;
- визначено основні тенденції розвитку будівельної галузі України, виявлено особливості функціонування БП, які впливають на формування й використання їх інтелектуального капіталу;
- запропоновано напрями зростання вартості ІК як стратегічного активу, що впливає на розвиток будівельних підприємств;
- визначено напрями формування організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом БП як важливого елементу організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом (ОЕМУІК);

- встановлено зв'язки між вартістю інтелектуального капіталу і економічними показниками шляхом застосування економетричного інструментарію.

Об'єктом дослідження є процеси управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні інструменти управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах.

Методи дослідження. Теоретичну базу та методичну основу дисертаційної роботи складають загальнонаукові методи узагальнення, порівняння, діалектичного розвитку економічних систем, проведення комплексних досліджень, теорія управління, методологія нормативного та інформаційно-аналітичного забезпечення підтримки рішень, положення економічної науки.

Для проведення дослідження застосовані наступні методи: *аналізу та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду існуючих положень і підходів* (для формування категоріального базису щодо визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств); *класифікації* (для структурного аналізу складу ІК БП); *системного аналізу* (для характеристики напрямів управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах); *економічного й фінансового аналізу* (для визначення тенденцій змін у будівельній галузі у цілому та будівельних підприємств зокрема); *експертних оцінок* (для визначення компонентів інтелектуального капіталу); *графічного аналізу* (для відображення тенденцій змін показників, що впливають на формування та використання ІК); *економетричного моделювання* (для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками ефективності й результативності діяльності будівельних підприємств та вартості інтелектуального капіталу); *структурно-логічного аналізу* (для розробки структурно-логічної схеми впровадження організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом як важливого елементу ОЕЗУІК).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, фінансова звітність будівельних підприємств, матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, електронні дані ресурсів мережі Інтернет.

Наукова новизна отриманих результатів щодо розробки теоретичних положень та практичних рекомендацій відносно удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах полягає в наступному:

удосконалено:

- понятійний апарат щодо визначення “інтелектуальний капітал будівельних підприємств”, який, на відміну від існуючих, розглядається як стратегічний актив, що формується із сукупності знань, вмінь, навичок, здібностей, досвіду робітників, організаційної здатності управління БП, взаємовідносин між замовниками будівельної продукції та іншими зацікавленими особами, на який впливають функціональні й структурні характеристики, вартісні показники, використання якого дозволяє забезпечити розвиток будівельних підприємств;

- класифікацію інтелектуального капіталу БП шляхом визначення марочних, брендових, людських, організаційних та інноваційно-технологічних компонентів, яка, на відміну від відомих, дає можливість здійснення оцінки вартості інтелектуального капіталу, що формує економічне забезпечення його управління на будівельних підприємствах;

- категоріальний апарат щодо визначення поняття “організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств”, який, на відміну від існуючих, є важливим елементом ОЕЗУІК і складається із сукупності організаційних, економічних, соціальних, технічних складових, на які впливають взаємодія між замовниками будівельної продукції та іншими зацікавленими особами, враховуючи напрями і особливості формування й використання компонентів інтелектуального капіталу, його оцінки, та дозволяє розробити заходи щодо зростання ефективності управління ІК на будівельних підприємствах;

- методичний підхід до оцінки вартості ІК будівельних підприємств, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на визначенні суми грошових потоків, які отримали БП за звітний період і інтегрального критерію формування й використання інтелектуального капіталу, що дозволило створити організаційно-економічне забезпечення для розробки заходів щодо зростання вартості ІК;

дістало подальшого розвитку:

- підходи щодо оцінки інтегрального критерію формування та використання ІК на БП із визначенням впливу компонентів інтелектуального капіталу шляхом застосування методів експертних оцінок, що, на відміну від існуючих, дало можливість виявити особливості та тенденції розвитку ІК на будівельних підприємствах;

- підхід до формування структурно-логічної схеми впровадження організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом на БП, яка, на відміну від відомих, включає набір елементів, що враховує внутрішні і зовнішні економічні умови, особливості взаємодії із групами зацікавлених осіб, компоненти ІК, управління яким здійснюється шляхом застосування методів, принципів, форм, інструментів, напрямів його оцінки, що дозволило забезпечити зростання вартості інтелектуального капіталу

будівельних підприємств;

- напрями підвищення ефективності управління ІК на БП, що дозволить забезпечити зростання рентабельності реалізації будівельної продукції, рівня конкурентоспроможності та використання грошових коштів від інвестиційної діяльності на будівельних підприємствах, які базуються на результатах економетричного моделювання впливу вартості інтелектуального капіталу на економічні показники та запропонованій структурно-логічній схемі впровадження організаційно-економічного механізму управління ІК на БП.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці теоретичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах.

Методичні та практичні рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, щодо реалізації комбінованого підходу оцінки вартості інтелектуального капіталу, запропонованої методики визначення інтегрального критерію формування та використання ІК, впровадження напрямів розробки логіко-структурної моделі управління інтелектуальним капіталом використовуються у діяльності ПАТ Трест “Житлобуд -1” (акт № 05/4 – 15 від 5.10. 2015 р.). Особливого значення мають напрями управління та оцінки вартості інтелектуального капіталу шляхом застосування відповідних інструментів Департаментом житлово-комунального господарства та розвитку інфраструктури Харківської обласної державної адміністрації (акт № 7614/4 від 12.10. 2015 р.). Окремі результати щодо впровадження методики оцінки ВІК та напрямів реалізації ОЕМУІК використовуються у діяльності ПАТ “Південспецатоменергомонтаж” (акт № 22 від 17.06. 2015 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова при викладанні дисциплін «Стратегія підприємств», «Економіко-математичне моделювання», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Інтелектуальний бізнес», «Економіка і організація діяльності будівельного підприємства» для студентів базових напрямів підготовки бакалаврів «Економіка підприємств», магістрів із спеціальності «Економіка підприємств міського господарства», «Економіка будівельних підприємств» (довідка від 1.07. 2015 р.) та кафедри геоінформаційних систем, оцінки землі та нерухомого майна при викладанні дисциплін «Стандартизація в сфері оцінки майна та майнових прав», «Інтелектуальні геоінформаційні системи», «Оцінка землі та нерухомого майна», «Геоінформаційні системи і технології», курсовому та дипломному проектуванні (довідка від 1.07. 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно

виконаним науковим дослідженням, у якій викладено авторський підхід щодо вирішення важливої науково-практичної проблеми - розробки теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах. У опублікованих у співавторстві роботах використані тільки ті ідеї та положення, які отримані автором особисто, що наведено у списку використаних джерел.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися і були позитивно схвалені на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях: Актуальні питання економічних наук (м. Донецьк, 2014 р.), Теоретичні та практичні аспекти розвитку національної економіки в умовах глобальної нестабільності (м. Київ, 2014 р.), Конкурентоспроможність як основа розвитку економіки в сучасних умовах (м. Одеса, 2014 р.), Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації (м. Миколаїв, 2014 р.), Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої міжнародному дню геоінформаційних систем (м. Харків, 2014 р.), Європейські стандарти економічного розвитку, оцінки, землеустрою та кадастру: шляхи їх реалізації в Україні (м. Харків, 2015 р.), Геоінформаційні технології у територіальному управлінні (м. Одеса, 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 18 наукових працях, серед яких 4 розділи у колективних монографіях, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у інших виданнях, 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць складає 5,0 ум.-друк. арк., з них особисто авторів належить 4,0 ум.-друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінок, у т. ч. обсяг основного тексту – 185 сторінок. Дисертація містить 61 рисунок, 34 таблиці та 9 додатків на 39 сторінках. Список використаних джерел складається з 199 найменувань на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначені мету, завдання, предмет і об'єкт, сформовані положення наукової новизни, обґрунтовано теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі *«Теоретичні положення щодо визначення та оцінки інтелектуального капіталу будівельних підприємств»*

систематизовані теоретичні положення щодо визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств, представлені результати структурного аналізу ІК на БП, узагальнені концептуальні підходи щодо оцінки інтелектуального капіталу, виявлені особливості управління ІК на будівельних підприємствах.

Перманентні трансформації, які відбуваються в економіці України, характеризуються соціально-політичною нестабільністю, поглибленням негативних явищ, зниженням обсягів виробництва й реалізації продукції, низькою рентабельністю та технологічністю, застосуванням фізично та морально застарілої технології, потребують здійснення кардинальних дій щодо розробки й впровадження стратегії розвитку підприємств. Для вирішення представлених проблем важливого значення набуває створення підґрунтя для активізації інвестиційних та інноваційних процесів, залучення сучасних технологій, гармонізації інтересів різних груп зацікавлених осіб шляхом формування та використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах, як показника, зростання якого забезпечить збільшення капіталізації БП.

У результаті дослідження запропоновані підходи щодо визначення інтелектуального капіталу БП:

- функціональний: у рамках якого ІК будівельних підприємств розглядається як категорія, що призводить до постійних трансформацій, спрямована на забезпечення ефективності функціонування суб'єктів господарювання;

- цілеорієнтований: ІК визначається з позиції досягнення поставленої мети функціонування БП;

- структурний: ІК має складну структуру і характеризується відповідними компонентами;

- вартісний: у рамках якого ІК визначається на основі вартісних показників;

- предметний: ІК будівельних підприємств розглядається з позиції його форм і ознак;

- комплексний: у рамках якого узагальнюються теоретичні положення, характеристики та ознаки, що відносяться до попередніх підходів і визначають різні сторони формування й використання інтелектуального капіталу БП.

Дослідження сутності ІК виявило неузгодженість вчених щодо його визначення на будівельних підприємствах, низький рівень врахування особливостей взаємодії між замовниками будівельної продукції та іншими зацікавленими особами.

Реалізовано дворівневий підхід для удосконалення класифікації ІК БП, компоненти якого представлені на рис. 1.

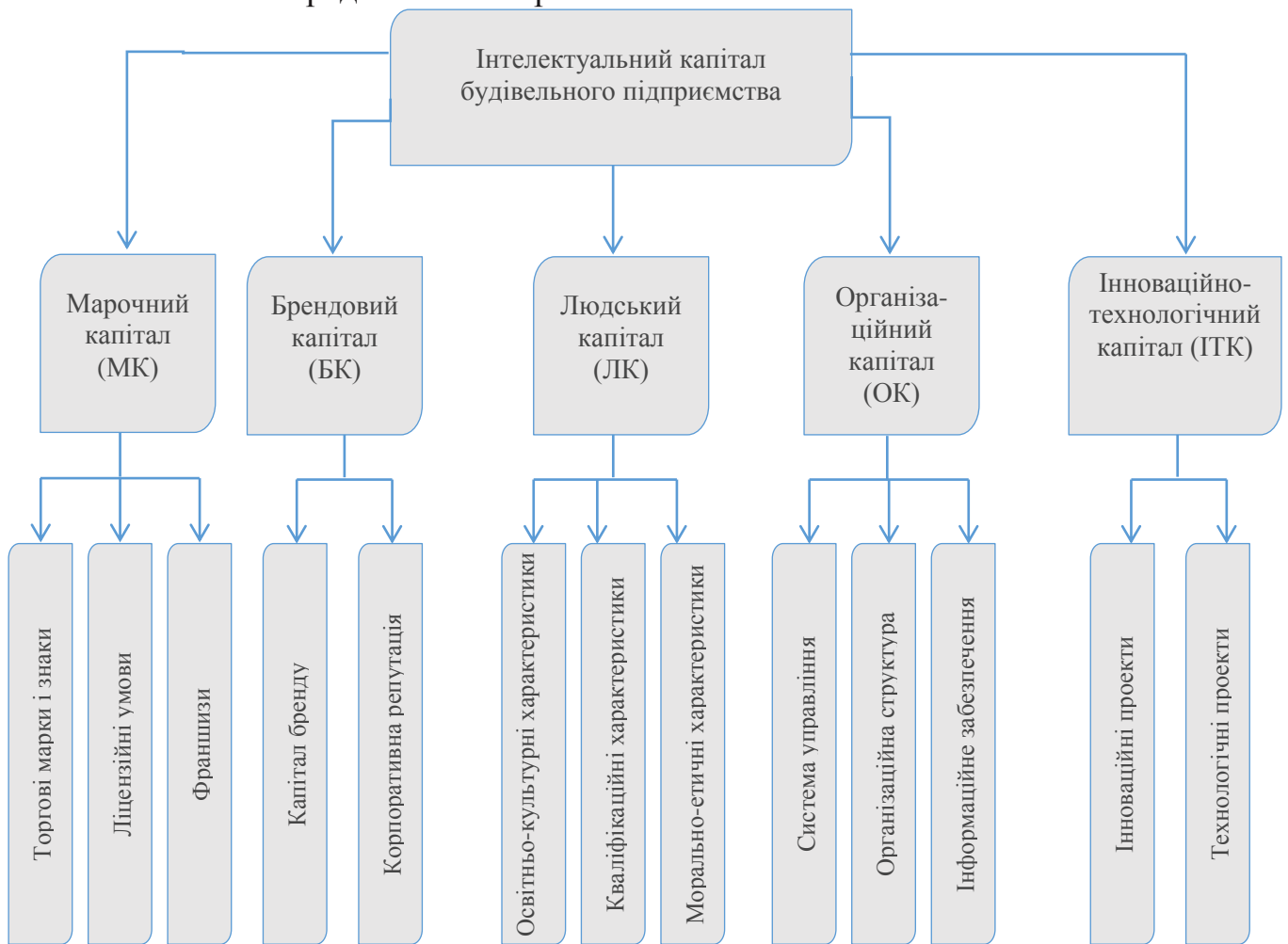

Рис. 1. Компоненти інтелектуального капіталу будівельних підприємств

На основі систематизації теоретичних положень для формування організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом запропоновані етапи оцінки вартості ІК будівельних підприємств: формування інформаційно-аналітичного забезпечення щодо формування та використання інтелектуального капіталу, враховуючи особливості функціонування БП; обробка інформаційних потоків; визначення структурних компонентів ІК; розробка моделі оцінки його вартості; визначення показників вартісної моделі, використовуючи методи кількісного і якісного оцінювання; інтерпретація отриманих результатів оцінки вартості інтелектуального капіталу будівельних підприємств; розробка заходів щодо зростання ефективності й результативності формування та використання ІК БП.

Для формування організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств враховуються фактори, серед яких найбільш важливими є: формування, розподіл та використання земельних ділянок, їх просторові, якісні та ін. характеристики, які визначаються

відповідними документами і правами на їх використання; містобудівні, що відображають особливості будівництва та подальше використання будівельних об'єктів, які характеризуються відповідною проектною та ін. містобудівною документацією; високий рівень науково-технічних вимог до технології виробництва і кваліфікації робітників; складність зв'язків між будівельними підприємствами, замовниками будівельної продукції та іншими зацікавленими особами; значний обсяг інформаційних потоків, які впливають на функціонування БП та визначають напрями формування й використання інтелектуального капіталу.

Управління інтелектуальним капіталом запропоновано здійснювати шляхом застосування комплексного підходу сутність, якого полягає у визначенні компонентів ІК, особливостей формування інформаційно-аналітичного забезпечення, результатів оцінки вартості, напрямів розробки організаційно-економічного механізму управління як інструменту формування ОЕЗУІК, що дозволяє забезпечити постійний контроль за створенням і використанням інтелектуального капіталу для забезпечення розвитку БП.

Організаційне забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах формується на основі організаційних можливостей, що забезпечують взаємодію між органами управління та іншими зацікавленими особами шляхом впровадження етичного кодексу ведення бізнесу, застосування інформаційних баз даних, технічних та комунікаційних засобів, методів управління для забезпечення розвитку БП. Економічне забезпечення управління інтелектуальним капіталом будується на основі показників формування та використання структурних компонентів ІК, визначення його вартості.

У другому розділі **«Стан та особливості функціонування підприємств будівельної галузі як системного середовища формування і використання інтелектуального капіталу»** представлені результати аналізу стану та напрямів трансформації будівельної галузі, охарактеризовано особливості функціонування досліджених будівельних підприємств, визначено організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом як важливого елемента ОЕЗУІК, що впливає на діяльність БП.

Функціонування будівельної галузі характеризується нестабільністю та неподоланням наслідків фінансово-економічної кризи, внутрішніми диспропорціями і дисбалансами, уповільненням обсягів реалізованої будівельної продукції, зниженням результативності діяльності.

Для визначення рівня формування та використання компонентів інтелектуального капіталу у будівельній галузі застосовуються данні Державної служби інтелектуальної власності України, у результаті аналізу яких встановлено, що у структурі заявок на винаходи, які представлені у розділі «Інші галузі», найбільшу питому вагу складають заяви у будівництві, проте у

загальній їх кількості по Україні вони мають несуттєве значення – 4,8%. Аналогічна ситуація складається у структурі патентів на винаходи.

У міжнародній практиці розробляється та реалізується менша кількість патентів і заявок на винаходи, промислові винаходи, на знаки для товарів і послуг порівняно із вітчизняними аналогами, а ефективність їх використання вища. Зокрема, у Австрії, Германії та Франції на одну заявку на винаходи припадає 207,922 млрд. \$, 62,669 млрд. \$, 109,398 млрд. \$ суми валового внутрішнього продукту відповідно, у той же час в Україні - лише 70 тис. \$.

На більшості БП, діяльність яких досліджувалась у дисертації, спостерігається нарощування кризових явищ, що характеризуються зростанням збитковості. Крім того, поглиблюють ці регресійні процеси уповільнення зростання доходів від реалізації будівельної продукції, відтік грошових коштів, зниження ліквідності та рівня ефективності використання активів.

На вітчизняних будівельних підприємствах, у зв'язку з низьким рівнем організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом, застосовуються показники, що характеризують стан і використання нематеріальних активів.

На основі аналізу визначено, що на більшості досліджених БП спостерігається зниження показника співвідношення балансової вартості нематеріальних активів і основних засобів (рис. 2).

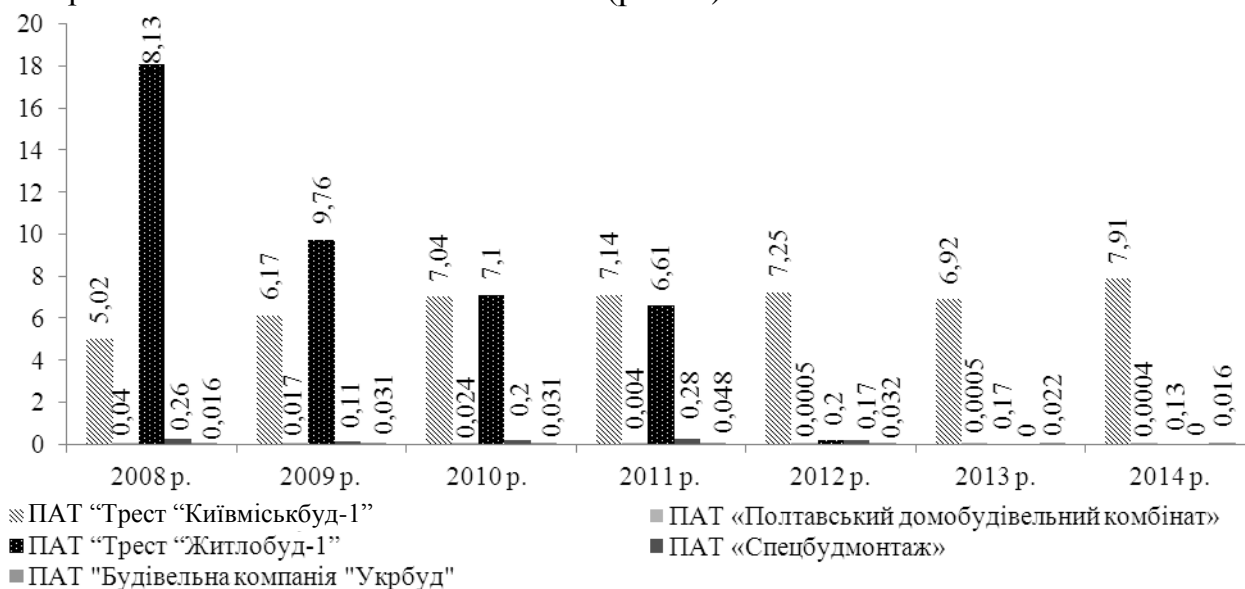

Рис. 2. Динаміка показника співвідношення балансової вартості нематеріальних активів і основних засобів у 2008 – 2014 рр. на БП, тис. грн. / тис. грн.

Зниження ефективності формування інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах потребує переосмислення підходів до його управління, яке здійснюється на основі організаційно-економічного забезпечення, важливим елементом якого є відповідний механізм управління. У результаті дослідження встановлена відсутність визначення організаційно-

економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств. Тому автором запропоновано визначення ОЕМУІК як сукупності організаційних, економічних, соціальних, технічних складових, на які впливають взаємодія між замовниками будівельної продукції та іншими зацікавленими особами, враховуючи напрями і особливості формування й використання компонентів інтелектуального капіталу, його оцінки, що дозволяє розробити заходи щодо зростання ефективності управління ІК на будівельних підприємствах.

У третьому розділі **«Удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах»** представлені результати оцінки інтелектуального капіталу на досліджених будівельних підприємствах, розроблені напрями реалізації ОЕМУІК на БП, як важливого інструменту формування організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом, запропоновані рекомендації щодо зростання ефективності управління ІК на будівельних підприємствах.

Формування інформаційного підґрунтя організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом здійснюється на основі результатів його оцінки. Запропоновано комбінований підхід до оцінки вартості ІК, який полягає у застосуванні аналітичних і методів експертних оцінок залежно від показників, що використовуються у відповідній вартісній моделі оцінки, яка включає грошові потоки, сформовані за звітний період, й інтегральний критерій формування й використання інтелектуального капіталу будівельних підприємств:

$$ВІК = \sum ГПі \times ІК_{ік}, \quad (1)$$

де $ВІК$ – вартість інтелектуального капіталу, згенерована грошовими потоками, тис. грн.;

$ГПі$ – грошові потоки, які формуються за звітний період, тис. грн.;

$ІК_{ік}$ – інтегральний критерій формування й використання інтелектуального капіталу будівельних підприємств.

У результаті дослідження визначено, що найбільший грошовий потік, який формується та використовується на досліджених БП мав ПАТ “Трест Житлобуд-1” та ПАТ Трест “Київміськбуд-1”. Значно меншими грошовими потоками забезпечені інші будівельні підприємства (табл. 1).

Інтегральний критерій визначається через призму структурних компонентів інтелектуального капіталу (марочного, брендового, людського, організаційного та інноваційно-технологічного капіталів) та коефіцієнтів значущості показників, які визначаються шляхом опитування експертів і характеризують рівень впливу на відповідні компоненти, що дозволило отримати кількісні значення інтегрального критерію для визначення вартості ІК

Таблиця 1

Результати розрахунку грошових потоків на БП за 2008-2014 рр., тис. грн.

Назва будівельного підприємства	Значення суми грошових потоків, тис. грн.
ПАТ "Трест "Київміськбуд-1"	334375,0
ПАТ «Полтавський домобудівельний комбінат»	47206,0
ПАТ «Трест Житлобуд-1»	834538,0
ПАТ «Спецбудмонтаж»	118581,0
ПАТ "Будівельна компанія "Укрбуд"	6244,0

та розробки управлінських дій для зростання ефективності й результативності його формування і використання. Результати оцінки компонентів ІК представлені на рис. 3.

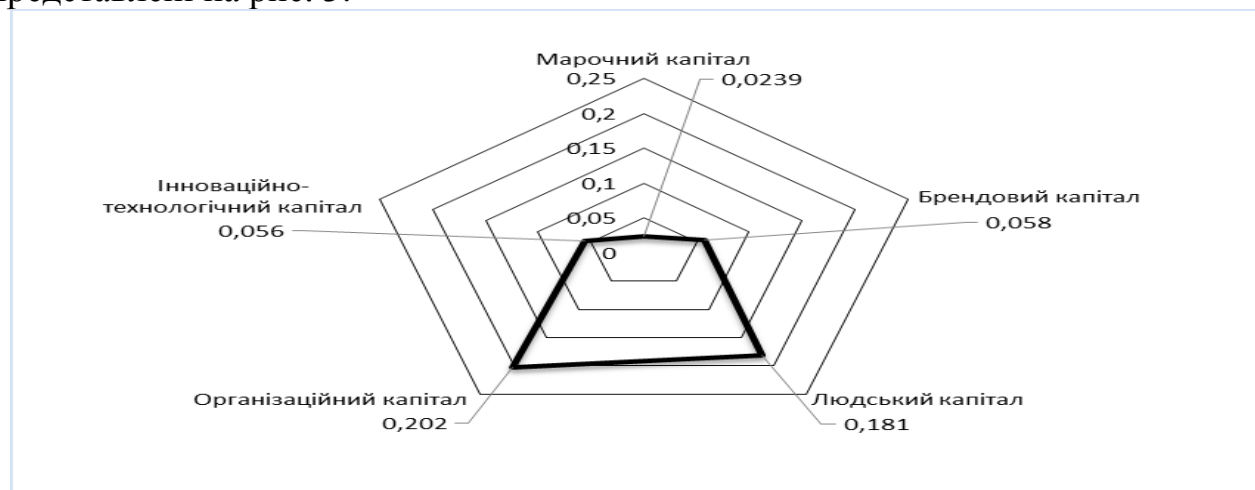

Рис. 3. Результати оцінки компонентів інтелектуального капіталу БП, отримані методом експертної оцінки, відн. одиниць

На досліджених будівельних підприємствах визначено значення інтегрального критерію формування та використання інтелектуального капіталу на рівні 0,52, що свідчить про зниження впливу інтелектуального капіталу на функціонування БП.

У результаті оцінки визначено, що за вартістю інтелектуального капіталу найбільше значення за 2008-2014 рр. мало ПАТ "Трест Житлобуд-1" (434210,1 тис. грн.) (табл. 2).

На основі результатів оцінки ІК сформовано організаційно-економічне забезпечення управління інтелектуальним капіталом на БП, яке складається з результатів оцінки ІК та організаційно-економічного механізму його управління. Розроблені шляхи формування ОЕМУІК, який дозволяє перманентно реагувати на дисбаланси, що виникають при розробці організаційно-економічного забезпечення, реалізувати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективності функціонування будівельних

підприємств.

Таблиця 2

Вартість інтелектуального капіталу на досліджених будівельних підприємствах за 2008 – 2014 рр.*

Назва будівельного підприємства	Значення ВІК, тис. грн.
ПАТ Трест «Київміськбуд-1»	174075,63
ПАТ «Полтавський домобудівельний комбінат»	24575,44
ПАТ «Трест Житлобуд-1»	434210,1
ПАТ «Спецбудмонтаж»	61733,27
ПАТ "Будівельна компанія "Укрбуд"	3250,63

*Примітка: розраховано автором

Побудована автором структурно-логічна схема впровадження організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом на БП (рис. 4) включає комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на

Рис. 4. Структурно-логічна схема впровадження організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом на БП (розроблено автором)

забезпечення зростання вартості інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах для збільшення результативності їх діяльності, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

На основі розробленої схеми здійснюється управління процесом впровадження ОЕМУІК, спрямованого на зростання вартості інтелектуального капіталу, враховуючи внутрішні і зовнішні економічні умови та рівень її особливості взаємодії із зацікавленими особами. Якщо спостерігається зниження ВІК, то застосовуються заходи, спрямовані на зростання обсягів грошового потоку, ефективності використання марочного, брендового, людського, організаційного та інноваційно-технологічного капіталів.

Запропоновані рекомендації щодо підвищення ефективності управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах, які полягають у зниженні собівартості будівельної продукції, забезпеченні роботи із замовниками, розширенні інвестиційного портфелю, будівництві соціально-орієнтованого житла, просуванні марки і бренду, проведенні активної інформаційної політики щодо зростання корпоративної репутації БП й ефективності використання робочого капіталу, застосуванні сучасних технологій і матеріалів, впровадженні етичного кодексу ведення бізнесу, застосуванні інформаційних баз даних, технічних та комунікаційних засобів та ін.

Для визначення впливу ВІК на показники ефективності діяльності БП розроблені економетричні моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Економетричні моделі впливу показника вартості інтелектуального капіталу на рентабельність реалізації будівельної продукції, рівень конкурентоспроможності та оборотність грошових коштів від інвестиційної діяльності

Економетрична модель	Критерій, що характеризує ступінь впливу
$P_p = -0,092 + 0,028 \times ВІК,$ де P_p – коефіцієнт рентабельності реалізації будівельної продукції, тис. грн. / тис. грн.	Коефіцієнт кореляції $(R) - 0,67$ Коефіцієнт детермінації $(R^2) - 0,45$
$КП = 0,45 + 0,02 \times ВІК,$ де $КП$ – загальний показник конкурентоспроможності БП, який визначається на основі моделі, що враховує значення коефіцієнтів автономії, платоспроможності, ліквідності й оборотності оборотних активів.	$R - 0,53$ $R^2 - 0,28$

$КОзк_i = -5,8 + 4,7 \times ВІК,$ де $КОзк_i$ - співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до чистого руху грошових коштів від інвестиційної діяльності, оборотів на рік.	$R - 0,62$ $R^2 - 0,38$
---	----------------------------

Таким чином, незважаючи на несуттєвий вплив ВІК на показники результатів діяльності будівельних підприємств, доведено, що зростання вартості інтелектуального капіталу призводить до збільшення рентабельності реалізації будівельної продукції, рівня конкурентоспроможності та оборотності грошових коштів від інвестиційної діяльності, що дозволяє створити кількісне підґрунтя для прийняття управлінських рішень щодо формування та використання ІК.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання, яке полягає у застосуванні теоретичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах. Основні наукові результати і висновки, отримані у роботі, наступні:

1. У результаті аналізу теоретичних підходів, розкрито сутність інтелектуального капіталу, як стратегічного активу БП, та виявлені особливості його управління на будівельних підприємствах, які визначаються земельними, містобудівними, технологічними, інформаційними факторами й зв'язками із замовниками будівельної продукції та ін. зацікавленими особами.

2. Визначені структурні компоненти інтелектуального капіталу будівельних підприємств дозволили побудувати багаторівневу систему, яка включає марочний, брендовий, людський, організаційний, інноваційно-технологічний капітал і стала основою для реалізації комбінованого підходу до оцінки вартості ІК.

3. Удосконалено комбінований підхід до оцінки вартості інтелектуального капіталу, який включає етапи, пов'язані із формуванням інформаційно-аналітичного забезпечення, застосуванням інструментарію обробки інформаційних потоків, побудовою вартісної моделі оцінки ІК, що дозволило визначити напрями зростання вартості інтелектуального капіталу.

4. Запропоновано визначення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств як системи взаємопов'язаних дій реалізації організаційних можливостей, враховуючи особливості взаємодії між різними групами зацікавлених осіб, шляхом впровадження відповідного організаційно-економічного механізму та

етичного кодексу ведення бізнесу, застосування інформаційних баз даних, технічних та комунікаційних засобів, методів управління, результатів оцінки вартості ІК для забезпечення розвитку БП.

5. Необхідною умовою визначення напрямів формування й використання інтелектуального капіталу, створення його організаційно-економічного забезпечення на БП є врахування сучасного стану та особливостей розвитку будівельної галузі. У результаті аналізу функціонування будівельної галузі визначено нестабільність та неподолання наслідків фінансово-економічної кризи, уповільнення обсягів реалізованої будівельної продукції, зниження результативності використання компонентів інтелектуального капіталу. Особливостями діяльності будівельних підприємств є зниження основних виробничих та економічних показників, зростання заборгованості, низький рівень використання нематеріальних активів.

6. У результаті застосування вартісної моделі оцінки інтелектуального капіталу визначено, як в умовах постійних трансформацій та наявності кризових явищ, реалізувати напрями зростання вартості ІК як стратегічного активу, що впливає на розвиток будівельних підприємств.

7. Базуючись на авторському визначенні організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом, запропоновані напрями формування ОЕМУІК, що дозволило удосконалити організаційно-економічне забезпечення його управління, розробити рекомендації щодо зростання ефективності управління ІК.

8. На основі економетричного моделювання і встановлених причинно-наслідкових зв'язків показано, як збільшення вартості інтелектуального капіталу призводить до зростання рентабельності реалізації будівельної продукції, рівня конкурентоспроможності та оборотності грошових коштів від інвестиційної діяльності.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи у колективних монографіях

1. Грицьков Є. В. Економетричне моделювання впливу вартості інтелектуального капіталу будівельних підприємств на результати їх діяльності / К. А. Мамонов, Є. В. Грицьков. Інтеграція економічних та інформаційних процесів : сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Савчук. – Дніпропетровськ : Герда, 2015. – С. 458 – 465. *(Особистий внесок: розроблені економетричні моделі, що характеризують вплив вартості інтелектуального капіталу на показники результативності діяльності будівельних підприємств).*

2. Грицьков Є. В. Оцінка інтелектуального капіталу будівельних підприємств: теоретико-методичні аспекти та особливості застосування /

К. А. Мамонов, Є. В. Грицьков, Ю. Б. Радзінська. Особливості геоінформаційного моделювання, земельного адміністрування та оцінки міського середовища: колективна монографія / К. А. Мамонов, В. Д. Шипулін, Є. І. Кучеренко та ін.; за заг. Ред. К. А.Мамонова. - Х. : ФОП Панов А. М., 2015. – С. 153 – 167. (*Особистий внесок: узагальнені теоретико-методичні положення щодо оцінки інтелектуального капіталу будівельних підприємств, виявлені особливості їх застосування*).

3. Грицьков Є. В. Інтелектуальний капітал будівельних корпоративних підприємств: визначення та напрями трансформацій / К. А. Мамонов, Є. В. Грицьков. – Колективна монографія. Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики: колективна монографія. У 2 т. Т.1. / за заг. Ред. Савчук Л.М. – Павлоград : Арт синтез-Т, 2014. - С. 138 – 146. (*Особистий внесок: охарактеризовано інтелектуальний капітал будівельних корпоративних підприємств, визначені напрями його використання*).

4. Грицьков Є. В. Теоретико-методичні підходи щодо визначення інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах / К. А. Мамонов, Д. О. Пруненко, Є. В. Грицьков. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: колективна монографія / Під ред. д-ра екон. наук, професора Кизима М.О., д-ра екон. наук, професора Тищенка О.М. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. – С. 288 – 301. (*Особистий внесок: систематизовані теоретико-методичні підходи до визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств*).

Статті у наукових фахових виданнях України

5. Грицьков Є. В. Особливості використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах / Є. В. Грицьков // Комунальне господарство міст: серія: економічні науки, випуск 122. Наукова організація “ХНУМГ”, Харків, 2015. – С. 58 – 62.

6. Грицьков Є. В. Будівельна галузь : стан та напрями трансформацій / Є. В. Грицьков // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Сер. Економічні науки - 2014. – Вип. 7 – С. 82 – 84.

7. Грицьков Є. В. Концептуальні положення щодо визначення організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств / Є. В. Грицьков // Економічний аналіз. – 2014. - №2. - С. 10 – 17.

8. Грицьков Є. В. Теоретико-методичні підходи щодо оцінювання інтелектуального капіталу будівельних підприємств / Є. В. Грицьков, К. А. Мамонов, Д. О. Пруненко // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку – 2014. - № 797. - С. 391 – 395. (*Особистий*

внесок: запропоновані показники щодо оцінки інтелектуального капіталу будівельних підприємств).

Наукові праці у виданнях іноземних держав або виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

9. Grytskov E. V. Organizational-economic mechanism of management of intellectual capital on construction enterprises: trends of formation and implementation / E. V. Grytskov // Молодий вчений. — 2015. — №12. - P. 34 – 43. (PINC Science Index, Index Copernicus, Google Scholar).

10. Грицьков Є. В. Методика оцінки інтегрального критерію формування та використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах / Є. В. Грицьков // Науково — практичний журнал “Економічні студії”. – 2014. - 4 (04) листопад 2014. – С. 85 – 88. (PINC Science Index).

Праці апробаційного характеру

11. Грицьков Є. В. Застосування геоінформаційних технологій як інструмент управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств / Є. В. Грицьков // Геоінформаційні технології у територіальному управлінні: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 вересня 2015 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – С. 52 – 53.

12. Грицьков Є. В. Визначення напрямів зростання ефективності управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств, враховуючи результати його оцінки / Є. В. Грицьков // Європейські стандарти економічного розвитку, оцінки, землеустрою та кадастру: шляхи їх реалізації в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції; м. Харків, 26 - 27 березня 2015 р. — Х. : ХНУМГ, 2015. – С. 100 – 101.

13. Грицьков Є. В. Застосування геоінформаційних систем і технологій для оцінки стану, напрямів формування й використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах / К. А. Мамонов, Є. В. Грицьков // Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої міжнародному дню геоінформаційних систем; м. Харків, 19 листопада 2014 р. – Х. : ХУПС, 2014. - С. 18 – 20. (*Особистий внесок: визначені напрями застосування сучасних технологій щодо оцінки стану, напрямів формування й використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємств*).

14. Грицьков Є. В. Комплексний підхід до оцінки інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах / Є. В. Грицьков // Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації. Матеріали міжнародної науково — практичної конференції; м. Миколаїв, 31 жовтня 2014 р. – Миколаїв : Видавничий дім “Гельветика”, 2014. – С. 152 – 154.

15. Грицьков Є. В. Особливості управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах / Є. В. Грицьков // Конкурентоспроможність як основа розвитку економіки в сучасних умовах: збірник тез наукових робіт

учасників Міжнародної науково-практичної конференції; м. Одеса, 19 - 20 вересня 2014 р. - Одеса : ГО ЦЕДР, 2014. — С. 56 – 57.

16. Грицьков Є. В. Теоретико-методичні положення щодо оцінки інтелектуального капіталу будівельних підприємств / Є. В. Грицьков // Теоретичні та практичні аспекти розвитку національної економіки в умовах глобальної нестабільності: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених; м. Київ, 19-20 вересня 2014 р. - К. : Аналітичний центр “Нова економіка”, 2014. - С. 60 – 62.

17. Грицьков Є. В. Аналіз структури інтелектуального капіталу будівельних підприємств / Є. В. Грицьков // Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції; м. Донецьк, 12-13 вересня 2014 р. – Донецьк : ГО “СІЕУ”, 2014. - С. 90 – 93.

Наукові праці у інших виданнях

18. Грицьков Є. В. Характеристика організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств / Є. В. Грицьков // Наукові підходи до ефективного використання потенціалу економіки країни: збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. - 2015. - С. 18 – 20.

АНОТАЦІЯ

Грицьков Є. В. Організаційно-економічне забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. – Харків, 2016.

Дисертацію присвячено розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного забезпечення управління інтелектуальним капіталом на будівельних підприємствах.

Узагальнені теоретичні положення щодо визначення інтелектуального капіталу будівельних підприємств, охарактеризовані структурні компоненти ІК на БП, визначені напрями оцінки вартості інтелектуального капіталу, виявлені особливості його управління. У роботі представлені результати аналізу стану та трансформаційних процесів, які відбуваються у будівельній галузі та на БП, сформовано поняття “організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств”. Особливого значення у дисертації мають результати оцінки вартості інтелектуального капіталу, напрями розробки та реалізації ОЕМУІК як важливого елементу організаційно-економічного забезпечення його управління, проведено економетричне

моделювання впливу ВІК на показники результативності, конкурентоспроможності та ефективності діяльності БП, запропоновані рекомендації щодо зростання ефективності управління інтелектуальним капіталом.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, будівельні підприємства, організаційно-економічне забезпечення управління інтелектуальним капіталом, оцінка вартості інтелектуального капіталу, структурні компоненти інтелектуального капіталу, організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств.

АННОТАЦИЯ

Грицков Е.В. Организационно-экономическое обеспечение управления интеллектуальным капиталом на строительных предприятиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова. – Харьков, 2016.

Диссертация посвящена разработке теоретических положений и практических рекомендаций относительно усовершенствования организационно-экономического обеспечения управления интеллектуальным капиталом на строительных предприятиях.

Обобщены теоретические положения относительно определения интеллектуального капитала как стратегического актива, на который влияют функциональные, структурные, стоимостные признаки, использование которого позволяет обеспечить развитие строительных предприятий.

Охарактеризованы структурные компоненты интеллектуального капитала и направления оценки стоимости интеллектуального капитала, выявлены особенности его управления. Систематизированы теоретические подходы к определению организационно-экономического обеспечения управления интеллектуальным капиталом. В работе представлены результаты анализа состояния и трансформационных процессов, которые происходят в строительной отрасли и на строительных предприятиях, сформировано понятие "организационно-экономический механизм управления интеллектуальным капиталом строительных предприятий". Особое значение в диссертации имеют результаты оценки стоимости интеллектуального капитала, направления разработки и реализации организационно-экономического механизма управления интеллектуальным капиталом как важного элемента организационно-экономического обеспечения его управления, проведено эконометрическое моделирование влияния

стоимости интеллектуального капитала на показатели результативности, конкурентоспособности и эффективности деятельности строительных предприятий, предложены рекомендации относительно увеличения эффективности управления интеллектуальным.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, строительные предприятия, организационно-экономическое обеспечение управления интеллектуальным капиталом, оценка стоимости интеллектуального капитала, структурные элементы интеллектуального капитала, организационно-экономический механизм управления интеллектуальным капиталом строительных предприятий.

ANNOTATION

Gritskov E.V. Organizational-economic support for intellectual capital management on the building enterprises. - Manuscript.

Dissertation for Scientific Degree of Candidate of Sciences (Economics) obtaining, specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (for economic activities). – O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv. – Kharkiv, 2016.

Dissertation is sanctified to development of theoretical positions and practical recommendations in relation to the improvement of organizationally-economic principles of management an intellectual capital on building enterprises.

Generalized theoretical positions in relation to determination of intellectual capital (IC) of building enterprises (BE), the structural components of IC is described on BE, directions of valuation of intellectual capital, educed features of his management, are certain. In-process the presented results of analysis of the state and transformation processes that take place in building to industry, on the whole, and enterprises, in particular, a concept "organizationally-economic mechanism of management an intellectual capital on the building enterprises" is formed. Special value in dissertation have results of valuation of intellectual capital, directions of development and realization of OEMMIK, as an essential element of organizational-economic support for intellectual capital management, conducted econometric modeling of the value of intellectual capital on performance indicators, competitiveness and performance of construction enterprises, offered recommendations in relation to the increase of efficiency of management an intellectual capital.

Keywords: intellectual capital, building enterprises, organizational-economic support for intellectual capital management, valuation of intellectual capital, structural components of intellectual capital, organizationally-economic mechanism of management an intellectual capital on the building enterprises.

Грицьков Євгеній Володимирович

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск:

д.т.н., проф. В.І. Торкатюк

Підп. до друку 06.05.16

Друк на різнографі

Зам. № 9889

Формат 60x84 1/16

Ум. друк. арк. 0,9

Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства імені

О. М. Бекетова, вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014